

PORTRE YAZARI OLARAK SELİM İLERİ: *KAR YAĞIYOR HAYATIMA*

Koray ÜSTÜN¹

ÖZET

Selim İleri çağdaş Türk edebiyatının önde gelen isimlerindedir. Roman ve öyküleri ile tanınan yazarın hatırı sayılır sayıda anı kitabı bulunmaktadır. Yazarın anılarına yer verdiği kitaplardan biri de *Kar Yağıyor Hayatıma* (2004)'dir. Yazar bu kitabında yaşamında iz bırakan yirmi dört isim üzerinden anılarını ve değerlendirmelerini aktarmıştır. Bu makalenin amacı kitapta yer alan birbirinden bağımsız yirmi dört portrenin ortak yönlerini belirleyerek eserin kendi içerisindeki bütünlüğünü tespit etmektir. Bu amaç doğrultusunda yapılan okuma sonucunda yazarın benzer konuları benzer bir sıralama içerisinde ele aldığı görülmektedir. Selim İleri, bu portrelerinde ilk karşılaşmalara, bahsettiği isimlerin eserlerine, ölümlerin ardından yapılan törenlere önem vermiştir. Yazar, kırgınlıkları ve olumsuz yaşanmışlıkları anlatmamış, yirmi dört ismin kendi yaşamında bıraktığı izleri kendine özgü üslubu ile kaleme almıştır. Makalede ayrıca İleri'nin roman kahramanlarını oluştururken hangi isimlerden etkilendiği üzerinde durulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Anı, portre, Selim İleri, *Kar Yağıyor Hayatıma*

ABSTRACT

Selim İleri is one of the prominent figures of contemporary literature. The author, who is known especially for his novels and short stories, has quite a few memoirs. One of the books by the author, in which it is possible to come across his memoirs, is *Kar Yağıyor Hayatıma* (2004-*Snow in my Life*). In this book, the author communicates his memoirs and evaluations on the basis of twenty-four figures that leave a mark in his life. The aim of this article is determine the inter-unity of the literary work by specifying the common points of twenty-four portraits, independent of each other, in the book. In the aftermath of reading in line with this purpose, it is seen that the author deals with the similar topics in a similar manner. Selim İleri gives importance to the first meetings, the works of the figures stated, and rituals arranged for the dead in these portraits. The author does not recount disappointments, and negative experiences; however, writes about the marks left in the lives of these twenty-four names with his unique style. What is dwelt upon in the article also is what names affect İleri in his creation of the novel characters.

Key Words: memoir, portrait, Selim İleri, *Kar Yağıyor Hayatıma*

¹ Arş. Gör. Dr. Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, korayustun@hacettepe.edu.tr

Çağdaş Türk yazınının en üretken isimlerinden Selim İleri, ilk öyküsü *Cumartesi Yalnızlığı* yayınlandığı 1968'den günümüze edebiyat dünyasındadır. Yirmi iki roman, on bir öykü kitabı sahibi yazarın anı, deneme ve inceleme türlerinde yirmi altı kitabı bulunmaktadır. Bu eserler arasında anı türünde kaleme alınanların ağırlıklı olduğu dikkat çekmektedir.

Anı türüne ayrı bir önem veren Selim İleri “Anılar Günceler...” başlıklı yazısında İstiklal Harbi'ni görmüş Melek Hanım'ın seksen beş yaşından sonra hatıralarını yazmak istemesinden bahsetmiş, anı yazma ile ilgili düşüncelerini “anılar yitip gitmemeli” diye belirtmiştir. Bu düşünce ile örtüşen biçimde hem özel yaşamında hem de edebiyat dünyasında başından geçen olaylara ve tanıdığı isimlere anılarında yer veren yazar, aynı yazısında anıların bire bir yazılmasının mümkün olmadığını da eklemiştir. (İleri 2012) İleri, anı yazarlığı ile ilgili düşüncelerini *Anılar; İssiz ve Yağmurlunun* yayımlanmasının ardından yapılan bir röportajda şöyle sıralamıştır:

- Kitapta tarihler konusunda dikkatli olmaya, doğru tarihleri bulmaya çalıştım. Hatırlayamadığım zaman çevremdeki insanlara sormadım hiç. Ama kitap yayımlandıktan sonra bazı tarihlerde yanlışlar olduğu ortaya çıktı. Çevrem de beni uyardı.
- Anı kitapları yazmak, roman yazmaktan daha kolay. Sonuçta kendi dünyamdaki izlere dayanarak yazıyorum. Bütün bunları yaşadıklarım için malzeme zaten elimdeydi.
- Benim için anı kitabı yazmak bir tür hesaplama değildi. Çünkü kitabımda bende olumlu izler bırakan, güzel şeyleri yazdım. Öfkeleri, dargınlıkları, küskünlükleri yazmak aklımın ucundan geçmedi.
- Anılarımı yazdıktan sonra içimde garip bir his vardı. Birçok şeyi sanki başkası yaşamış gibi yazdıklarım benden çıkıp gitti. (İleri 2003)

Bu maddelere bakıldığında İleri'nin anı yazmayı, malzemeyi elinde bulundurması bakımından roman yazmaya kıyasla daha rahat bir eylem olarak gördüğü ve kendi anı yazarlığına kötü duyguları yerleştirmedeği görülmektedir. Anı türünün tarihi belge niteliği taşımadığının farkında olan yazar, tarih tespitlerinin peşinde koşmak yerine kendi yaşamındaki “an”ları önemsemiş ve bu “an”ları aktarmasının ardından onlarla bağıni koparmayı tercih etmiştir.

Selim İleri'nin kaleme aldığı anı türündeki eserlerin sonuncusu da ilk baskısının 2004 yılında yapılan *Kar Yağıyor Hayatıma*'dır. Deneme, anı, portre türlerinin iç içe geçtiği bu kitapta yazar, yirmi dört sanatçı ile ilgili anılarını, eser değerlendirmeleri ve bu isimlerin kendi yaşamındaki izleri ile harmanlayarak okura sunmuştur. Kitapta yer alan her yazı, ele alınan kişinin İleri'deki çağrışımları ile başlıklandırılmıştır. Eserleri ve kişilikleri ile kendisini derinden etkileyen bu yirmi dört ismi daha önceki pek çok yazısında ayrıntılı olarak anlatan yazar, bu kitabın diğerlerinden farkının “şimdiki bakış açısı” ile kaleme alındığını söylemektedir. Eserde portrelerin yanı sıra yer yer fotoğraflara ve resimlere yer verilmiş, bunların altına İleri tarafından notlar düşülmüştür.

Selim İleri, neden bu yirmi dört ismi tercih ettiğini, bu isimlerin kendisi ile bağıni ve neden bu kitapta bazı isimlerin yer almadığını kitabın giriş yazısında açıklamıştır. Yazar, dünyaya bakışını etkileyen bu isimler sayesinde sanatla tanıştığını, anlattıklarının bütün kötü düşüncelerden ve yaşanmışlıklardan arınarak kaleme aldığını, bu isimlerin yanı sıra daha pek çok isme yer vermek istediğini ve bazı anıları, yanlış değerlendirmelere uğrayacağından korktuğu için yazmadığını söyler:

Bu kitapta bende iz bırakmış sanatçıları yazdım. Hayatıma anlam katmış, şu veya bu sebeple dünyaya bakışımı etkilemiş kişiler. (...)

Sanatla karşılaşmamı onları borçluyum.

Kar Yağıyor Hayatıma, karşılaşmaların, tanışıklıkların, etkilenişlerin, dostlukların izini sürüyor. Elden geldiğince zamandizinsel bir akışta.

Öyleyken bir kez daha hayatımı seyrettim.(...)

Bendeki izleri açısından yazmam gerektiğini bildiğim halde yazmadığım kişiler var. *Kar Yağıyor Hayatıma* onlarsız kalacak.

Edip Cansever olmalıydı, Cemal Süreya olmalıydı, Mübeccel İzmirli, Salah Birsal, Kamran Yüce, Selçuk Baran, Ayhan Bozfirat, İsmet Ay, Safiye Ayla, Çelik Gülersoy, Bülent Oran, öğretmenim Rauf Mutluay, başkaları...

Ama “henüz” yazmak istemediğim anılar, aşklar, yalnızlıklar çıkageliyordu. Yazsaydım... Günümüzün her şeyi çarpıtan değerlendirişinden ürktüm (İleri 2010: ix-x).

Kar Yağıyor Hayatıma'da İleri, yaşamını etkileyen bu isimlere dair anılarının yanı sıra yazınsal üretim sürecine etkilerine de değinmiştir. Yazar, sanat yaşamına büyük izleri bulunan bu isimler ile karşılaşmalarını, dostluklarını, tanışıklıklarını anlatırken kendi hayatını da izleme fırsatı bulduğunu belirtmektedir.

Zamandizinsel bir kurguya sahip olan kitap yaklaşık elli yıllık bir süre içerisinde gerçekleşen olayları anlatmaktadır. İleri'yi çocukluk döneminde etkileyen Zeki Faik ile başlayan kitap, Salih Zeki ile sona erer. Kitabın Salih Zeki ile bitirilmesi de yazar tarafından bilinçli bir tercihtir. Yazar, Salih Zeki'de kendini gördüğünü şu satırlarla açıklar:

İlk gençliğimdeydi, yolun başında. Ölü yıldız yansılarının en kederlisiyle tanıştım. Günün birinde, yani ‘şimdi’, ona tıpatıp benzeyeceğimi bilmiyordum. O, “*Persefon*” şairidir (İleri 2010: 428).

Kitapta yer alan diğer yirmi iki isim, Halide Edib Adivar, Diclehan Baban, Yaşar Nabi, Belgin Doruk, Vedat Günyol, Kemal Tahir, Cahide Sonku, Behçet Necatigil, Sevim Burak, Memet Fuat, Azra Erhat, Haldun Taner, Sevgi Soysal, Oğuz Atay, Sadri Alışık, Ahmet Muhip Dıranas, Nisa Serezli, Kerime Nadir, Samet Ağaoğlu, Feriha Tevfik, Cahit Uçuk ve Afife Jale'dir.

Yazar, portrelerinde dolaylı başlıklar kullanmayı tercih etmiştir. “*Denize Koşanlaf*”da Zeki Faik, “*Handan 'ın Romancısında*” Halide Edip, “*Farklı Bir Vamp*”da Diclehan Baban, “*Yaşar Nabi 'nin Varlığında*” Yaşar Nabi Nayır, “*Sönmeyen Yıldız*”da Belgin Doruk, “*Sevgili Öğretmenim*”de Vedat Günyol, “*On Beş Milyonun Sevgilisi*”nde Cahide Sonku, “*Memet Ağbi...*”de Memet Fuat, “*Mavi Kybele*”de Azra Erhat, “*Bir Gönül Adamı*”nda Haldun Taner, “*Başkentteki Arkadaşım*”da Sevgi Soysal, “*Böcek Sesleri Dinlediğimiz Gecedem...*”de S adri Alışık, “*Hoyrattır Bu Akşamüstleri Daima*”da Ahmet Muhip Dıranas, “*Hayal Kafesinde*”de Kerime Nadir, “*Kırık Hayaller Kraliçesf'nde*” Feriha Tevfik, “*Beni Unutmayacaksınız!...*”da Cahit Uçuk, “*Bir Çiğ Damlasında Afife Jale*” ve “*Persefon Şairi*”nde Salih Zeki ele alınmıştır.

Selim İleri, kaleme aldığı bu yirmi dört ismin -Afife Jale dışında- tümü ile tanışmışsa da Vedat Günyol, Kemal Tahir, Behçet Necatigil, Memet Fuat, Sadri Alışık gibi kişilerin dışında kalan diğer isimler ile yakın ilişkilere sahip değildir. Bu isimler İleri'yi daha çok eserleri ile etkilemiştir. Yazar bu konudaki düşüncelerini şöyle dile getirir:

Bazı kişilerin hayatımıza sadece iz bırakmak için katılmış olduklarını geç fark ettim. Katılmak denebilir mi bilmiyorum. Çünkü bende iz bırakanlar, çoğu kez, hayatıma katılmamış kişilerdi. Karşımıza çıkanlar, parıltılarıyla şaşırttıktan sonra ayrılıp gidenler. (İleri 2010: 37).

Selim İleri'nin *Kar Yağıyor Hayatıma?*da yer verdiği bu yirmi dört ismi çeşitli açılardan tasnif etmek mümkündür. Bu kişilerin üçü yayıncı, on üçü yazar, yedisi aktör/aktris, biri de ressamdır. Bu açıdan bakıldığında yazarın sadece edebiyat sahasındaki isimlerden etkilenmediğini sanatın farklı sahalarında eser vermiş pek çok isme hayranlık duyarak onlardan beslendiğini söylemek mümkündür. Kişiler ile ilgili olarak dikkat çeken bir diğer husus, İleri eserini yayınladığında /yazıları yayınlarken hiçbirinin hayatta olmamasıdır. Bunun yazarın giriş yazısında da belirttiği gibi, yanlış anlaşılmalara mahal vermemek için bilinçli bir tercih olduğu düşünülebilir.

Kar Yağıyor Hayatıma"da yer alan yazılara genel olarak bakıldığında bazı ortak noktalar dikkat çekmektedir. Benzer kurguya sahip portrelerde İleri, yazılarına tanışma anıları ile başlamış, katılmışsa cenaze törenlerinden bahsetmiş, cenazesinin ardından yazdığı bir yazı varsa ondan alıntılar yapmış, eser değerlendirmelerine yer vermiş, başka isimlerin kişiler hakkındaki değerlendirmelerini aktarmış ve bazı anekdotlarla edebiyat tarihine renkli bir sayfa eklemiştir. Bu yapı kitabın geneli için bir bütünlük arz etse de, sıçramaların çokluğu yazıları kendi içinde düzensizliğe götürmüştür.

Portrelerde Yer Alan Ortak Noktalar

Kar Yağıyor Hayatıma"daki yazılarda karşımıza çıkan ortak noktalar, Selim İleri'nin portre yazarlığının da kodlarını bize göstermektedir. Yazar, anı ve deneme tarzında kaleme aldığı portrelerde, klasik portre geleneğinin aksine fiziki ve psikolojik birtakım tasvirler ve tahliller yapmaksızın resmettiği/bahsettiği kişiyi belleğinde yer etmiş halleri ile betimlemeye/anlatmaya çalışmıştır; olaylar ve durumlarla canlandığı bu kişileri, kendi eserlerinden bağımsız düşünmemiştir. Döneme ilişkin düşünceler ve kişi/eser hakkındaki ayrıntılarla zenginleşen portrelerde karşımıza çıkan ortak noktalar şunlardır:

Tanışma Anlarına Değinme

Selim İleri, kaleme aldığı yirmi dört ismin Afife Jale hariç tümü ile tanışmış ve tanışma anılarına portrelerinde yer vermiştir. İleri, bahsettiği bu isimlerin kimisi ile telefonda, kimisi ile yüz yüze, kimisi ile de tanıdıklar vasıtasıyla tanışmıştır. Ancak yazar için asıl tanışma eylemi "eserler" aracılığıyla. Zeki Faik, Halide Edin, Belgin Doruk, Vedat Günyol, Cahide Sonku, Haldun Taner, Oğuz Atay, Sadri Alışık, Nisa Serezli gibi çoğu ismi önce eserleri ile tanıyan İleri, etkilenmelerini ve izlenimlerini uzun ve ayrıntılı olarak anlatmıştır.

Selim İleri, Zeki Faik ile çocukluk yıllarda tanışmıştır. O yıllarda aynı mahallede oturduğu ressam komşunun nasıl biri olduğunu merak eden yazar, ressamın evini gözetlerken fark edilmiş ve eve davet edilmiştir. Bu davet, aynı zamanda Selim İleri'nin resim sanatı ile tanışmasını sağlamıştır:

Bir ilkbahardı. İlkokul çağımın ilkbaharlarından biri. Yine okuldan dönerken, ressamın evini gözetliyordum ki, Zeki Faik Bey pencereye yaklaştı, gülümsedi. Sonra pencereyi açtı.

Kaçmakla kaçmamak arasında bocalıyordum.

Komşumuz... adını o zamanlar bilmediğimiz komşumuz "Resimleri mi merak ediyorsun?" diye sordu.

Yanıtlayamıyordum. Sonunda galiba başımı salladım, evet anlamına. Kalbim çarpıyordu.

"Gel o zaman." (...)

Beyaz saçlı adam bana resim sanatını anlattı. Boyaları, tuvaleri, boya kutusunu, paleti, fırçaları, çeşitli yağları, şövaleyi gösterdi. (İleri 2010: 12).

Selim İleri'nin Halide Edib Adıvar ile tanışması da çocukluk yıllarına rastlar. Halide Edib, İleri'nin bir sınıf arkadaşının halasına misafirlige gelecektir. İleri de arkadaşı ile birlikte bu evi ziyaret etmeyi ve Halide Edib ile tanışmayı planlamıştır. Ancak arkadaşı top oynamayı tercih etmiş ve onu yalnız bırakmıştır. İleri, Halide Edib'in fiziksel görünümünü ve izlenimlerini şu satırlarla anlatır:

Biz Teşvikiye'ye yeni taşınmıştık. Arkadaşım halasının evini bu ziyaretten günler önce bana gösterdiğinden; okul dönüşü pek heyecanlı, oraya tek koşmuştum. Halide Edib Adıvar'la tanışmak ve görüşmek, hata belki de onu zaman zaman ziyaret etme fırsatları yaratabilmek bir rüya gibi geliyordu. (...)

Heyecanlı günler, beklenilmesine nice zamanlar önce başlanılan özel günler daima tersliklerle dolup taşar. Öyle de oldu: Bir defa arkadaşım, bana söz vermiş olduğu halde halasına gelmedi. Adını ders kitaplarından bildiği Halide Edib'le akşam çayında buluşmak yerine, her zamanki gibi top oynamaya gitmişti. (...)

Eski zaman işi eşyayla döşenmiş salonda, büyük boy kauçuklar da vardı. Kauçuk ağaççıklarının birinin yanı başında, gözlüklü, ak saçları ortadan ikiye ayrıldıktan sonra arkadan toplanmış, yüzü kırış kırış bir hanım oturuyordu. Yünlü, bol bir entari giymişti. Yasemen ağızlıkla sigara içiyordu.

Entarisi kızıl kahverengiydi. Kuşağı handiyse dizlerine kadar sarkıyordu bu ihtiyar hanımın. Bana öyle geldi ki Handan'ın kızıl saç demetinden geriye o entari, o kuşak, o kızıl kahverengi kalmıştır. (İleri 2010: 27)

Selim İleri'nin -kendini gördüğü- Salih Zeki ile tanışması ise bir o kadar hüznüldür. İleri, yazarlığının ilk yıllarında Salih Zeki ile bir pastanede karşılaşmış, onunla tanışma niyetinde değilken Salih Zeki'nin zarif selamına karşılık vermiş ve onu tanıdığını söylemiştir. Salih Zeki bu durum karşısında bir hayli sevinmiştir:

Hacı Bekir Pastanesinde gerçekten bir yalnızlık, unutulmuşluk insanını tanıyacaktım.

Güz çoktan geçmişti. Teyzemlere gidiyordum. Herhalde ilkbahardı. Hava güzeldi. Hacı Bekir'in baygın bademzemelerine oldum bittim düşkündüm. Yolda yürürken, iki üç tane atıştırırım diye pastaneye girmiştım. İçerdeki küçük salonda Salih Zeki Aktay oturuyordu.

Hayır, onunla görüşmek için geçmedim salona. Fırından yeni çıkmış peynirli poğaçalar yüreğimi hoplatmıştı. Poğaçaya ve limonata!

Şair "Okuyor musunuz?" diye sordu, "Öğrenci misiniz?"

Salona girdiğimde de, geçmiş zaman insanların özgü incelikle, görgüyle, hafiften selam vermişti. (...)

"Kadıköyü'nde mi oturuyorsunuz?"

"Hayır. Buraya teyzemlere geliyorum. Evleri Moda'da."

"Ben Kadıköyü'nün eskilerindenim. Senelerce."

"Biliyorum" dedim.

Şaşırmış, biraz heyecanlanmıştı. "Nerden biliyorsunuz?"

“Sizi tanıyorum.”

“Beni tanıyor musunuz?” Güldü. “Kimim ben?”

“Siz şair Salih Zeki Aktay’sınız. Ben de hikâye yazıyorum.”

“Ooo! Tebrik ederim.” Çok memnun olmuştu. Fakat hikâye yazıyor oluşuma mı, kendisini tanımama mı, bellisizdi. (İleri 2010: 431)

Eserde daha pek çok tanışma anısına yer verilmiştir. Yukarıdaki alıntılardan da anlaşılacağı üzere Selim İleri’nin bu tanışma anlarında öyküsel bir üslup dikkat çekmektedir. Yazar, eşyalar, kıyafetler, mekânların detaylı anlatımı ile bu anları okurun gözünde canlı bir hale getirmiştir.

Kişiler ile Eserlerini Bir Tutma ve Eser Değerlendirmelerine Yer Verme

Selim İleri’nin kaleme aldığı portrelerde dikkat çeken hususlardan biri kişileri eserleri ile bir tutmadır. Portrelere verilen başlıklarda bile bu durum göze çarpmaktadır. Örneğin Zeki Faik’in portresi “Denize Koşanlar”, Halide Edib’in portesi “Handan’ın Romancısı”, Sevim Burak’ın portresi “Yanık Saraylar Primadonnası”, Salih Zeki’nin portresi “Persefon Şairi” olarak adlandırılmıştır. Selim İleri’nin bu tutumuna metin içerisinde de yer yer rastlanılmaktadır; Cahit Uçuk, “Gecenin Bu Saatinde Romancısı”, Kerime Nadir “Hıçkırık Yazarı” olarak anılmaktadır.

Yazar, bahsettiği isimlerin eserlerine ilişkin değerlendirmelere de sıkça yer vermiştir. Portrelerde resimler, romanlar, şiirler, sahne performansları ile ilgili pek çok tespit bulunmaktadır. Örneğin İleri, Zeki Faik’in resimlerinde geleneksel malzeme kullanımını şu ifadelerle değerlendirir:

“Zeki Faik İzer’de hiçbir “yeni” köksüz değildir. En yenilikçi eserinde bile geçmişin birikimi, özümseyiş ve kendindenlik öne çıkar. Yeni, özentinin sonucu olarak onda yaşamaz, yaşayamaz. Tam tersine, yeni, kişisel bir sahicilik arzusunun yansımasıdır.” (İleri 2010: 10)

Selim İleri’nin Sevim Burak’ın *Yanık Saraylar* adlı eseri ile ilgili değerlendirmelerinde yazarın dil ve anlatımındaki farklılıklar üzerinde durur, eserlerdeki karanlık üsluba dikkat çekilmiştir:

De Yayınevi’nin yayımladığı daha bir sürü kitapla birlikte Yanık Saraylar’ı alarak, Vilayet Hanı’nın en üst katındaki bürodan, handiyse kaçtım. Verlaine’in, Rimbaud’nun, Borchert’in çeviri şiirlerinin yanında Sevim Burak!

Gerçi bu kitapta, Lautreamont’nun gerçeküstücülere yol açmış, gizemli, düşsel varlıklar, reddedenler, ilençleyenlerle dolu şarkılarını andırır, karanlık, boğunçlu bir dünya karşına çıkmamıştı. Hoş o zaman, Maldoror’un Şarkıları’nı tadına vararak okumuş muydum ki!

Ancak Yanık Saraylar dili ve anlatımıyla, tümcelerinin yazılış şekliyle, büyük harfleriyle, küçük harfleriyle, siyah italikleriyle beni yaşadığımızdan farklı bir dünyaya, bildiğim kitapların dünyalarından bambaşka bir yazı, yazış ortamına sürüklemişti! (İleri 2010: 174-175)

İleri Sadri Alışık’ın oyunculuğu hakkında da birtakım tespitlerde bulunur. İleri, Alışık’ın bir dram aktörü olduğunu söyler ve Alışık’ın oyunculuğundaki özgünlüğe dikkat çeker:

Sadri Alışık her şeyden önce bir dram aktörüydü. Hatta bir trajyendi. Onun, Şakayla Karışık filmi yıllar önce seyrettiğimde, o son sahnede, o, ülü, yargı karşısında ezilmişliğini savulduğu tiradında donup kalmıştım. Zaten Turist Ömer tiplmesi de eninde sonunda gözyaşlarına çekip götürmez mi?

Şüphesiz bir üslup adamıydı: Bir yanıyla Osmanlı, geçmişin değerlerine bağlı; bir yanıyla, gerçek bir Cumhuriyet insanı. Üslubunda kabalığa, nezaketsizliğe yer yoktu. Hele konuklarına öfkelerini belli ettiğini hiç görmedim. Elbette kızıyor, kırılıyordu. Fakat çeşitlilikle yanıtlardı... (İleri 2010: 293)

Selim İleri'nin *Kar Yağıyor Hayatıma*'da yaptığı eser değerlendirmeleri bunlarla sınırlı değildir. Yazar Samet Ağaoğlu'nun öykücülüğü, Halide Edib'in, Cahit Uçuk'un ve Kerime Nadir'in romancılığı, Vedat Günyol'un eleştirmenliği, Azra Erhat'ın çevirmenliği hakkında da değerlendirmelerde bulunmuştur.

Selim İleri kendi eser değerlendirmelerinin yanı sıra, alanında öne çıkan isimlerin değerlendirmelerine de atıfta bulunur. Örneğin Zeki Faik'in resimleri ile ilgili olarak Gül İrepoğlu'nun, Diclehan Baban ile ilgili olarak Halit Refiğ'in, Cahide Sonku ile ilgili olarak Haldun Taner, İsmet Ay, Gönül Yazar ve Zeliha Berksoy'un, Samet Ağaoğlu ile ilgili olarak Behçet Necatigil'in, Salih Zeki Aktay ile ilgili olarak da Kenan Akyüz'ün değerlendirmelerine yer vermiştir.

Çağrışım Yoluyla Sıçramalar/Anımsamalar

Selim İleri, *Kar Yağıyor Hayatıma*'da kaleme aldığı yazıların odak noktasına yirmi dört ismi yerleştirmişse de, satır aralarında pek çok isimden bahsetmiştir. Yazar, bir kişi, eser ya da olay aracılığıyla bir ismi anımsar ve onu anlatmaya başlar. Örneğin Gül İrepoğlu'nun *Zeki Faik İzer* kitabını okur ve çocukluğuna döner; Ava Gardner'in bir fotoğrafını görür ve Diclehan Baban'ı anlatmaya başlar; Refia Hanım'ın dergi koleksiyonu ona Yaşar Nabi ve *Varlık* dergisini anımsatır. Portrelerde odaktaki kişilerden hareketle farklı isimlere değinilmesi de söz konusudur. Yazar, Azra Erhat'tan bahsederken Sabahattin Eyüpoğlu ve Halikarnas Balıkcısı'ndan bahseder; Belgin Doruk'u anlatırken Doruk'un komşusu olan Cahit Uçuk'tan söz açar; Ahmet Muhip Dıranas ile ilgili anılardan bahsederken Türkan Şoray ile ilgili fikirlerine yer verir; Samet Ağaoğlu'nun siyasi yaşamı konusuna değindiğinde kendi babasını ve dayısını hatırlar. Yazar bu geçişleri başarı ile sağladığı söylenebilir. Birbiri ile ilişkili kişi ve olaylar İleri'nin çoğulcu ve bütüncül ifadelerinde kendini bulur. Bu duruma örnek olarak yazarın Belgin Doruk'u anlatırken onun oyunculuğunun kırılma noktalarından olan *Küçükhanımefendi* den bahsederken, bu filmin uyarlandığı roman hakkındaki değerlendirmelerine yer vermesi gösterilebilir. Yazar romanı okuduğu dönemi ve roman hakkındaki ilk intibalarını anlatmasının ardından Küçük hanımefendi karakterinin Belgin Doruk ile özdeşleştirdiğini söyler:

Belgin Doruk, Muazzez Tahsin Berkand'ın ünlü romanı Küçükhanımefendi'nin sinema uyarlamasında başrolü oynayacak. Ve bu film, Belgin Doruk'un sinema yaşamında yeni bir sayfa açacak.

Önce romandan söz açmalıyım.

Küçükhanımefendi'yi Cihangir'deki evimizde okumuştum. Roman okumayı gerçekten sevdiren kitaplardandı. Sevilmemiş bir genç kızın romanı. Genç kız usul usul silkiniyor, tek başına varolmayı öğreniyor; sonra bir zamanlar kendisini sevmemiş adamdan intikam alıyor. Muazzez Tahsin Berkand her zamanki gibi tatlı tatlı anlatmıştı.

Küçükhanımefendi, günün birinde sinemaya aktarılsa, kim Neriman -romanın kahramanı- olur demeye kalmadan, *Artist* dergisinde filmin çekim haberi yayımlandı: Neriman Belgin Doruk'tu. (İleri 2010: 64-65)

Röportajlardan Bahsetme ve Alıntılar Yapma

Selim İleri, roman ve öykü yazarlığının yanı sıra çağdaş sanat ve edebiyat dergileri için de uzun süre çalışmış ve bu süreli yayınlar için röportajlar yapmış, soruşturmalar düzenlemiştir. *Kar Yağıyor Hayatıma*"da yer verdiği altı ismin ortak noktası İleri'nin röportaj yaptığı kişiler olmasıdır. Anılar içerisinde röportajlarından bahsedilen ve alıntılar yapılan isimler, Kemal Tahir (2010: 97), Belgin Doruk (2010: 69-70), Behçet Necatigil (2010: 144), Feriha Tevfik (2010: 359), Cahit Uçuk (2010: 378) ve bir soruşturma vesilesi ile tanıştığı Sevim Burak (2010:178)'tir.

Örneğin İleri, Belgin Doruk ile bir röportaj sayesinde tanışmıştır. Milliyet gazetesi için bir yazı dizisi hazırlayan yazar, Belgin Doruk ile de bir söyleşi yapmayı planlamış ancak Doruk'un bu röportajı reddettiğini öğrenmiştir. Belgin Doruk yazı dizisinin yayımlanmaya başlaması ile birlikte Selim İleri'ye ulaşarak, röportajı kendisinin yaptığını bilmediğini, istediği takdirde sorularını yanıtlayabileceğini söylemiştir. İleri, onunla röportaj yapma çabalarını şu satırlarda anlatır:

Röportajlar için ev ev dolaşıyorduk. O hayhuyda Belgin Doruk aklımdan çıkmıştı. Yazı dizisi onsuz başladı. İlk günümüz Günseli Başar'a ayrılmıştı. İkinci gün ise, Feriha Tevfik. İşte ya ikinci gündü, ya üçüncü; telefon çaldı. Romancı Cahit Uçuk arıyordu. Cahit Hanım'la tanışmıyorduk.

"Buyurun efendim" dedim.

"Selim Bey, telefonunuzu Milliyet'ten aldık. Yazılarınızı okuyoruz. Belgin Doruk apartman komşum. Kızım gibidir. Röportajlarınız birlikte okuyoruz. Belgin'i arıyormuşsunuz..."

Cahit Uçuk'un sözünü keserek, "Evet arıyorum" dedim. "Bu dizide onun da olmasını çok istemiştım."

Cahit Hanım güldü. "Belgin yanımda. Fakat çok heyecanlı, konuşamıyor. Telefonu benim açmamı istedi."

Sonunda Belgin Hanım'la konuştuk: "Sizi tanıyorum. Röportajları sizin yapacağınızı söylememişlerdi."

"Vakit geçmeden hemen yapalım" diye önerdim.

"Ama nasıl yapacağız?"

"Günü, saati kararlaştıralım."

Belgin Hanım'ın çocuksu sesi titreyivermişti. "Hayır. Öyle yapamam. Yüzbeyüz yapamam. Size kendimi gösteremem."

O zaman nasıl çözümleyecektik?

"Telefonla. Ben size anlatırım. Sonra siz bana gelmiş gibi yazarsınız." (İleri 2010: 69-70)

Belgin Doruk röportajı vesilesiyle Cahit Uçuk'la tanışan İleri, on yıl sonra da 1995 'te *Bir İmparatorluk Çökerken...* ile ilgili olarak Uçuk'la röportaj yapmaya gitmiştir. Bu anları Selim İleri şöyle anlatır:

"İşte, on yıl sonra, 1995'te, Cahit Uçuk'a röportaja, söyleşiye gidiyordum. *Bir İmparatorluk Çökerken...* adlı anı kitabı yeni yayımlanmıştı. Sonra, yazı hayatının altmışıncı yılı.

Yazı hayatında altmış yıl! Hoş, *Bir İmparatorluk Çökerken...* altmış yılı daha gerilere uzandırıyor. Çocuklukta başlayan yazı merakı. Galiba birçok yazarda öyle oluyor.

“Ne kadar geç karşılaştık; ne kadar gecikerek tanışıyoruz!” diyordu. Belgin Doruk için telefonunu, Belgin Hanım’ın evindeki çayı, imzaladığı kitaplarını anımsıyordu. Fakat ışıl ışıl ve iyilik doluydu. Yeşil gözlerinin görkemi asla sönmemişti.

Gerisi kendiliğinden akıp gitti ama, ilk soruyu önceden hazırlamıştım: “Sultanahmet Mitinginde Halide Edib’i dinlediğiniz zaman çocuk yaştaydınız. Hangi dürtüydü sizi bu mitinge katılmaya iten?” (İleri 2010:378)

Selim İleri’nin röportaj anılarından örnekleri çoğaltmak mümkündür. Bu örnekler aynı zamanda yazarın gazeteci yönünün sanatçı kişiliğine etkisini göstermektedir.

Cenaze Merasimleri ve Ölümün Ardından Yazılar Yazma

Selim İleri, *Kar Yağıyor Hayatıma*’da yer verdiği isimlerin vefat haberlerini alma anlarına yer vermiş, bu isimlerin vefatlarının ardından yazdığı yazılardan bahsetmiştir. Kemal Tahir (2010: 121), Diclehan Baban (2010: 44), Oğuz Atay (2010: 273), Behçet Necatigil (2010: 168), Sevim Burak (2010: 192), Cahide Sonku (2010: 132), Memet Fuat (2010: 213), Sevgi Soysal (2010: 254), Haldun Taner (2010: 241), Nisa Serezli (2010: 319) İleri’nin ölümleri hakkında söz açtığı isimlerdir.

Selim İleri’nin hem yazın dünyasında hem de kişisel yaşamında çok etkilendiği isimlerden biri Behçet Necatigil’dir. Yazar, Necatigil’in ölümünü ve arkasından yazdıklarını şu satırlarla anlatır:

Necatigil’i çocuksu gülümseyişi ve kederli sevinciyle hatırlıyorum.

Bir zaman sonra öğrendim: Ölecekmış, ağır hasta, öleceğini biliyormuş. Ziyaretine gitmek istedim mi? Ama önünden bile geçemedim yattığı hastanenin. Onu yitirmek, onu, yitireceğimizi bile bile görmek dayanılmaz geliyordu. Beşiktaş’ın ara sokağında “Temmuz Tikleri”ni konuşmamız, yeterince ayrılık değil miydi?

Kimi geceler uyanır, Behçet Necatigil’in yeni şiirleri olmadan yaşamının ürküntüsünü duyardım.

Aralık ayıydı, soğuk bir günde toprağa verdik. Hocası Zeki Ömer Defne, kazılan mezarın başında hiçkırta hiçkırta ağlıyordu.

Cumhuriyet gazetesinden bir yazı istediler. Kısa bir yazı yazmıştım. Ona, sağlığında, bir kez olsun, bir demek kır çiçeği götürmediğimi. Neden götürmediğimi içimden sorup duruyordum. Yazı bitti. Necatigil’in yokluğunu en çok o an hissettim.

Bir demet kır çiçeği götürmemiştim.

Hiç elini öpüp alnıma koymamıştım. (İleri 2010: 168)

İleri’nin cenaze törenlerine her yazıda değinmesini, onun hüznü seven ve vedalara hassas duyarlılığına bağlamak mümkündür.

İleri'nin Roman Kahramanları ve Yazınsal Sürecini Etkileyen İsimler

Kar Yağıyor Hayatıma"yı sadece bir anı olarak tanımlamak esere haksızlık sayılabilir. Daha önce de değinildiği gibi İleri'nin eser değerlendirmelerine ve edebiyat tarihine ilişkin renkli bilgiler verilmesinin yanı sıra eserin satır aralarında İleri'nin yazın dünyasındaki faaliyetlerine ilişkin pek çok şifreyi bulmak mümkündür. Selim İleri, pek çok romanında yer verdiği kişilerden etkilendiğini aktarır: *Mavi Kanatlarında Yalnız Benim Olsaydın*"daki Avni Faik, Zeki Faik'in izlerini taşıırken (İleri 2010: 5), Belgin Doruk, *Gramofon Hâlâ Çalıyor* ve *Ada Her Yalnızlık Gibi*"de karşımıza çıkar. (İleri 2010: 62) *Yalancı Şafak*"ta ütüsüz gömlekler giyen Ertuğrul Bey, Vedat Günyol'dan esinlenilerek oluşturulmuş bir kahramandır. (İleri 2010: 90) Halide Edib Adıvar ve Cahide Sonku ise doğrudan roman kahramanı olarak Selim İleri'nin eserlerinde yer alır. *Allahısınlarladık Cumhuriyette* Halide Edib (İleri 2010: 34), *Cahide, Ölüm ve Elmas*"ta Cahide Sonku (İleri 2010: 139) kendi adları ile karşımıza çıkarlar.

Selim İleri, Zeki Faik'in roman kahramanı olarak romanında yer bulmasını Gül İrepoğlu'na şu sözlerle anlatmıştır:

Bahçede dolaşırken, "Zeki Faik İzer gördüğüm ilk ressamdı" demiştim Gül'e. "Demek onun yaşamını, sanatını araştırdın. *Mavi kanatlarında Yalnız Benim Olsaydın*"da Zeki Faik Bey bir roman kişisiydi benim için. Avni Faik demiştim ona..."

Fakat yalnızca bir ressam mı?

Gördüğüm ilk ressam sözü, Zeki Faik İzer'e, sanatçının bendeki derin etkisine yaraşmıyor. "Bana hayat biçenlendendi" demem gerekmez miydi? (İleri 2010: 5)

İleri'nin *Kar Yağıyor Hayatıma*"da yer verdiği yirmi dört ismin arasında yazarın yazma sürecinde kendisine kaynaklık edenler olduğu gibi, İleri'nin öykülerinin yayımlanma aşamalarında ve daha sonraki süreçlerde yanında olan isimler de bulunmaktadır. Örneğin Vedat Günyol, *Cumartesi Yalnızlığının*, Kemal Tahir *Pastırma Yazı*'nin yayınlanmasında etkili olmuşlardır. Azra Erhat, *Yarın Yapayalnız* ve *Her Gece Bodrum* romanlarında İleri'yi etkilemiş, Haldun Taner senaryo yazarlığı konusundaki düşüncelerini İleri ile paylaşmış, Kemal Tahir, onu sıkça eleştirerek İleri'de bir özdenetim sağlamış, Kerime Nadir ise İleri'nin gençlik yıllarındaki esin kaynaklarından biri olmuştur. Yazarın ilk öykülerini bastırma çabalarına tanık olan bir diğer isim Hamdi Varoğlu'dur. Yazarın *Cumhuriyet*"e gönderdiği yazısına cevap Varoğlu tarafından yazılmış; Varoğlu, İleri'yi pek çok konuda yönlendirmiştir. İleri'nin yazın hayatını diğerlerinin aksine olumsuz yönde etkileyen isim ise Yaşar Nabi'dir. Selim İleri, *Varlık*"ın yazılarını basmaması üzerine, uzun yıllar *Varlık*"a yazı göndermemiştir.

SONUÇ

Çağdaş Türk edebiyatının önde gelen isimlerinden Selim İleri, kırk beş yıldır edebiyat ve süreli yayın dünyasının içindedir. Yazar, yarım asra yakın bu süre boyunca sayısız ismi tanımış, sayısız olaya tanıklık etmiştir. Tanık olduklarının yarınlara kalması gerekli olduğunu düşünen, "anılar yazılmalı" diyen Selim İleri, bu düşüncesi ile paralel olarak *Kar Yağıyor Hayatıma* ile Türk sanatının 1968'den günümüze panoramasını bize sunmuştur.

Selim İleri'nin anı yazarlığı kendine özgü pek çok unsuru içinde barındırmaktadır. Hüzün ve maziye duyulan özlemin iç içe geçmesi, yazarın çok yakınında olan isimlerin yanı sıra bir kez gördüğü isimler hakkında da ayrıntılı anlatımlar yapması, kişileri eserleri ile bir tutması, döneme ilişkin bilgilere yer vermesi gibi unsurlar İleri'nin anı yazarlığının temel özellikleridir. Yazar bu özellikleri kendine özgü naif üslubu ile harmanlayarak özgün bir eser meydana getirmiştir.

Selim İleri ele aldığı kişileri, klasik portre yazarlığının aksine fiziki ve karakteristik özelliklerle sınırlandırmaz. Bu kişiler ile ilgili olarak kendi belleğinde biriktirdiği ne varsa onu yazıya döker.

Selim İleri'nin portrelerinde benzer bir kurgu dikkat çekmektedir. Bahsettiği kişiler ile tanışma anılarına yer verilmesi, bu kişilerin cenaze törenlerinden değinilmesi, bahsettiği kişilerin eserleri hakkında değerlendirmelerde bulunulması İleri'nin portrelerinde dikkat çeken benzerliklerdir.

Eserde bahsi geçen kişiler doğum-ölüm tarihlerini dikkate alınmadan, İleri'nin yaşamındaki izleri doğrultusunda sıralanmıştır. Selim İleri'nin sanatla tanışmasını sağlayan Zeki Faik İzer ile başlayan kitap, Selim İleri'nin yalnızlığı ve unutulmuşluğu ile kendine benzettiği Salih Zeki Aktay ile sona erer. Kitapta sanat dünyasının farklı alanlarından isimlere yer verilmiştir. Selim İleri, Afife Jale dışındaki yirmi üç kişi ile tanışma imkânı bulmuş, Kerime Nadir dışındaki isimlerle yüz yüze görüşmüştür.

Kar Yağıyor Hayatıma'nın en önemli özelliklerinden biri Selim İleri'nin edebiyat dünyasına atıldığı ilk yıllarda yaşadıklarının açıklıkla anlatması ve İleri'nin roman kahramanlarını yaratırken etkilendiği kişileri satır aralarında anlatmasıdır.

Kaynakça

Ferahlı, Birsen, Selim İleri'den 'Kar Yağıyor Hayatıma', **Cumhuriyet Kitap**, <http://www.cumhuriyet.com.tr/?hn=181966>.

İleri, Selim (2003), "Öfkelerimi Yazmak Aklımdan Bile Geçmedi", **Milliyet Pazar**, <http://www.milliyet.com.tr/kar-yagan--hayatlardan--kesitler/pazar/haberdetayarsiv/19.04.2005/112563/default.htm>

İleri, Selim (2010), **Kar Yağıyor Hayatıma**, İstanbul: Everest Yayınları.

İleri, Selim (2012), "Anılar Günceler", http://www.zaman.com.tr/selim-ileri/anilar-gunceler_2010614.html